

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТУ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА

**НАУКОВО-ПРАКТИЧНА ПРОГРАМА
РОЗВИТКУ ВИРОБНИЧОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА
В УКРАЇНІ**

ЗВІТ

**про виконану роботу в рамках проведення науково-практичного
експерименту щодо виявлення перешкод для заснування нових
виробничих підприємств в Україні**

Київ – 2017

*Рекомендовано до друку
Вченою Радою Науково-дослідного інститут публічного права
(протокол від 29.08.2017. № 7)*

Науково-практична програма розвитку виробничого підприємництва в Україні. Звіт про виконану роботу в рамках проведення науково-практичного експерименту щодо виявлення перешкод для заснування нових виробничих підприємств в Україні / за ред. В. Галунька. Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2017. 24 с.

У виданні показано правові, економічні, фінансові, соціальні та деякі психологічні недоліки, які не дозволяють інвесторам засновувати і розвивати нові виробничі експортно орієнтовані підприємства.

Запропоновано концептуальні та конкретні заходи щодо забезпечення сприятливих умов для вітчизняного малого й середнього бізнесу в цій сфері. Сформовано конкретні пропозиції до плану заходів з реалізації Стратегії розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року щодо заснування й розвитку виробничого бізнесу.

Призначається для членів Уряду України, керівництва НБУ, членів Вищої ради правосуддя, народних депутатів України, підприємців, керівників органів місцевого самоврядування, науковців, студентів та інших економічно активних громадян.

© Науково-дослідний інститут
публічного права, 2017

ЗМІСТ

ВСТУП	4
ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДОСЛІДЖЕННЯ	7
ВИСНОВКИ.....	14
АНАЛІЗ Стратегії розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року	16
ДОДАТКИ.....	20
ПЕРСОНАЛЬНИЙ СКЛАД робочої групи, яка брала участь у проведенні науково-практичного експерименту щодо виявлення перешкод для заснування нових виробничих підприємств в Україні	22

ВСТУП

Актуальність дослідження. Україна після довгих років невпевненості зробила свій єдиний правильний вибір. Більшість українського народу прагне, щоб Україна була членом Європейської родини¹ і Євроатлантичної системи безпеки². Перемога революції Гідності та перемога в більшості збройних битв вітчизняної війни Українського народу, що розпочалася 13 березня 2014 р., установа безвізового режиму між Україною та ЄС мали б позитивно вплинути на виробниче підприємництво в Україні. І окремі зрушення в цій сфері є (напр., збільшення експорту продукції вітчизняних підприємств до країн-учасниць ЄС)³.

Проте загалом виробниче підприємництво переживає в Україні важкі часи. Так, за період після революції Гідності в Україні було засновано трохи більше ніж 80 нових виробничих підприємств. Ми не володіємо повними статистичними даними про те, скільки виробничих підприємств припинило виробництво за цей період в Україні, однак зазначено, що тільки в Одеській області таких випадків було понад сто. Якщо врахувати стрімке зниження виробничого потенціалу в 90-ті роки ХХ століття та після світової економічної кризи 2008 р., то ситуацію в цій сфері можна схарактеризувати як край критичну⁴.

Без усякого сумніву, вступ у дію 1 вересня 2017 р. Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом⁵ дещо покращить можливості експортного потенціалу українських виробничих підприємств. Однак для того щоб експортувати, треба виробляти на новому обладнанні, виробничих машинах і механізмах якісну конкурентоспроможну продукцію. А для цього державній владі, органам місцевого самоврядування і громадянському суспільству треба створити сприятливі умови для заснування й розвитку нових виробничих підприємств.

І намагання такі є: останніми роками державна влада України схвалила (затвердила) низку концепцій (планів) щодо розвитку бізнесу в Україні.

¹ В Угоді про асоціацію зафіксовано європейські прагнення України – Петро Порошенко та Дональд Туск. Офіційне Інтернет представництво Президента України Петра Порошенка. 2017. URL: <http://www.president.gov.ua/search?query>

² Законом України від 8 06.2017 № 2091-VIII Україна відновила свої прагнення з метою набуття членства в Організації Північноатлантичного договору.

³ Експорт готової української продукції до ЄС збільшується / 5 канал. 2017. URL: <https://www.5.ua/ekonomika/eksport-hotovoi-ukrainskoi-produktsii-do-yes-zbilshuietsia-mykolska-147375.html>

⁴ Кучма Л. Украина забыла про экономику, страна разваливается начисто, становится сырьевым придатком / 112. 2017. URL: <https://112.ua/ekonomika/kuchma-ukraina-zabyla-pro-ekonomiku-strana-razvalivaetsya-nachisto-stanovitsya-syrevym-pridatkom-397247.html>

⁵ Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії та їх державами-членами, з іншої сторони. Урядовий портал. 2014. URL: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=224167817&cat_id=223345034

Серед них – Транспортну стратегію України на період до 2020 року, схвалену розпорядженням Кабінету Міністрів України від 20 жовтня 2010 р. № 2174; Засади (стратегія) державної екологічної політики України на період до 2020 року, затверджені Законом України від 21 грудня 2010 р. № 2818-VI; Енергетичну стратегію України на період до 2030 року, схвалену розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 1071; Стратегію розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року, схвалену розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2013 р. № 806; Державну стратегію регіонального розвитку на період до 2020 року, затверджену постановою Кабінету Міністрів України від 6 серпня 2014 р. № 385; Комплексну програму розвитку фінансового сектору України до 2020 року, затверджену постановою Правління Національного банку від 18 червня 2015 р. № 391; Стратегію розвитку системи технічного регулювання на період до 2020 року, схвалену розпорядженням Кабінету Міністрів України від 19 серпня 2015 р. № 844; План дій щодо імплементації кращих практик якісного та ефективного регулювання, відображених Групою Світового банку у методології рейтингу «Ведення бізнесу», затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16 грудня 2015 р. № 1406; Стратегію подолання бідності, схвалену розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16 березня 2016 р. № 161; Концепцію реформування державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні, схвалену розпорядженням Кабінету Міністрів України від 1 червня 2016 р. № 402; План заходів на 2016-2017 роки з реалізації Стратегії подолання бідності, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 8 серпня 2016 р. № 573; План заходів щодо дерегуляції господарської діяльності, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2016 р. № 615; Концепцію Державної цільової програми відновлення та розбудови миру в східних регіонах України, схвалену розпорядженням Кабінету Міністрів України від 31 серпня 2016 р. № 892; Стратегію реформування системи управління державними фінансами на 2017-2020 роки, схвалену розпорядженням Кабінету Міністрів України від 8 лютого 2017 р. № 142; План заходів щодо дерегуляції господарської діяльності, затверджений Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2016 р. № 615. Також варто зазначити й суміжну в аналізованій нами сфері Стратегію розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року, що була схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 травня 2017 р. № 504-р.

Проте ситуація із заснуванням нових виробничих підприємств залишається складною. Саме з цією метою Науково-дослідним інститутом публічного права разом із партнерами було проведено науково-практичний експеримент з виявлення організаційно-правових чинників щодо створення нових виробничих підприємств. За результатами експерименту було запропоновано зміни й доповнення до чинного законодавства, що загалом втілюється в розробленні теорії організаційно-правової технології заснування нових виробничих підприємств в Україні.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, які виникають під час створення нових виробничих підприємств.

Предмет дослідження – організаційно-правова технологія щодо створення нових виробничих підприємств.

Час проведення: з 1 квітня по 1 вересня 2017 року.

Методи дослідження: основним серед сукупності методів наукового пізнання у проведенні дослідження був *правовий експеримент*, коли наукові співробітники за легендою представників новоствореного бізнес-підприємства, визначаючи організаційно-правові чинники щодо створення виробничого підприємства, виявляли корупційні перепони. Допоміжним у цій ситуації був метод *журналістського розслідування*. *Соціологічний* метод став незамінним у вивченні економічних, інженерних, фінансових, медичних зовнішньоекономічних тенденцій в аналізованій сфері та їх узагальненні. Основним методом у здійсненні аналізу чинного законодавства став *формально-догматичний*. Методи *порівняльної економіки та порівняльного права* дали можливість проаналізувати організаційно-правові умови для створення й розвитку нових виробничих бізнес-підприємств, маючи за основу ефективний досвід КНР і Польщі. Методи *правового і економічного модулювання, правотворчості та законотворчості* дали можливість сформулювати концепцію та напрямки вдосконалення законодавства.

Емпіричну базу дослідження становить узагальнена організаційно-правова практика заснування нових виробничих підприємств України, Китаю та Польщі.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДОСЛІДЖЕННЯ

Проведений Науково-дослідним інститутом публічного права разом із партнерами науковий експеримент із виявлення організаційно-правових чинників щодо створення нових виробничих підприємств здійснювався за 11 критеріями.

Перший критерій – формальна реєстрація бізнесу. Доведено, що Міністерством юстиції України проведено успішну реформу щодо лібералізації державної реєстрації, коли основними суб'єктами такої реєстрації стали приватні нотаріуси.

Тим самим, в умовах сьогодення реєстрування бізнесу в Україні здійснюється просто, легко і швидко – рівень легкості відкриття бізнесу є «задовільним».

Другий критерій – наявність публічного органу, який ефективно захищає права власності суб'єктів господарювання. Установлено, що в судовій гілці влади продовжується тривала неоднозначна реформа, що призвела до паралічу діяльності адміністративних судів і неефективності господарських суддів з позбавленням права здійснювати захист порушених прав суб'єктів господарювання органами прокуратури.

Більше того, виявлено, що деякі прокурори і працівники СБУ через деяких суддів, які внаслідок корупційних діянь стали залежними від перших, здійснюють рейдерські захоплення суб'єктів господарювання або блокують діяльність прибуткового бізнесу з метою отримання грошової винагороди. А Міжвідомча комісія з питань захисту прав інвесторів щодо протидії незаконному поглинанню та захопленню підприємств¹, утворена 2007 року ще М. Азаровим, практично не діє.

З позитивного боку, виявлено адміністративну діяльність утвореної при Міністерстві юстиції України *Комісії з питань розгляду скарг у сфері державної реєстрації*, що є ефективним запобіжником незаконним захопленням у сфері державної реєстрації², та створених *регіональних оперативних штабів для боротьби з аграрним рейдерством*. До складу останніх входять представники ОДА разом із територіальними підрозділами Мін'юсту, МВС, Генпрокуратури, Держгеокадастру та представниками галузевих асоціацій. Штаби працюють у режимі оперативного реагування на спроби рейдерських захоплень земель або вирощеного фермерами врожаю³.

¹ Про утворення Міжвідомчої комісії з питань захисту прав інвесторів, протидії незаконному поглинанню та захопленню підприємств: Постанова Кабінету Міністрів України від 21.02.2007 № 257.

² Про затвердження Порядку розгляду скарг у сфері державної реєстрації: Постанова Кабінету Міністрів України від 25.12.2015 р. № 1128; Положення про Комісію з питань розгляду скарг у сфері державної реєстрації : Затверджена наказом Міністерства юстиції України від 12.01.2016 № 37/5

³ Для боротьби з аграрним рейдерством будуть створені регіональні оперативні штаби / Кабінет міністрів України. 2017. UAL: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=250185080&cat_id=244276429

Однак зазначені публічні органи не вирішують комплексно проблему захисту права власності суб'єктів господарювання. Відповідно ми пропонуємо створити постійно діючу **«Комісію протидії рейдерству та захисту інвестицій»** при Кабінеті Міністрів України та постійно діючі підпорядковані першій **«Регіональні комісії протидії рейдерству та захисту інвестицій»** – як публічні органи при обласних державних адміністраціях та районних державних адміністраціях чи органах місцевого самоврядування. Вони мають діяти до того часу, поки в Україні не запрацюють ефективно для відновлення порушених прав суб'єктів господарювання призначені нові судді, які будуть незалежними від корупції та можновладців.

А до того часу ми змушені констатувати, що бізнес в Україні є недостатньо захищеним від рейдерських захоплень, право власності суб'єктів господарювання порушується. На жаль, за критерієм захисту права власності суб'єктів господарювання українській владі та громадянському суспільству можна поставити «незадовільно».

Третій критерій – чесність і прозорість перевірки бізнесу. В Україні діє мораторій на адміністративну перевірку бізнесу. Уряди А. Яценюка¹ і В. Гройсмана послідовно проводили політику захисту бізнесу від адміністративного тиску².

Однак це не стосується кримінально-процесуального тиску на бізнес, який здійснюється деякими працівниками правоохоронних органів через залежних від них суддів-слідчих³, які мають можливість заблокувати фінансово-економічну діяльність будь-якого прибуткового підприємства з подальшим отриманням викупу за розблокування, або так званого «антитерористичного» тиску на бізнес з боку деяких працівників СБУ, що використовували шпаринки в додаткових правах ст. 25 Закону України «Про службу безпеки України» під час проведення заходів щодо боротьби з тероризмом і фінансуванням терористичної діяльності⁴.

І хоча такі випадки протиправної діяльності деяких слідчих-суддів, прокурорів і працівників СБУ є одиничними, несистемними, однак інформація про рекет й рейдерські захоплення СБУшниками, прокурорами, поліцейськими та судьями об'єктів прибуткового бізнесу є надзвичайно

¹ А. Яценюк оголосив про продовження мораторію на перевірки бізнесу. ТСН. 2014. URL: <https://tsn.ua/groshi/yacenyuk-ogolosiv-pro-prodovzhennya-moratoriyu-na-perevirki-biznesu-sche-na-pivroku-400383.html>

² В. Гройсман назвав "класовими ворогами" контролерів, які "кошмарять бізнес" УНІАН: 2017. <https://www.unian.ua/business/1737706-groysman-nazvav-klasovimi-vorogami-kontroleriv-yaki-koshmaryat-biznes.html>

³ Деякі судді втрачають свою незалежність від працівників прокуратури та деяких інших правоохоронних органів, як правило в силу скоєння ними корупційних діянь, коли такі протиправні діяння документуються, але не реалізуються у процесуальному порядку (на них є компромат).

⁴ СБУ знищує середній бізнес під гаслом боротьби з тероризмом / Експрес. 2015. URL: http://espreso.tv/news/2015/11/05/sbu_unychtozhaet_srednyy_byznes_pod_lozungom_borby_s_terroryzmom_rukovodytel_kampanyu_24nonstop

резонансною в бізнес-середовищі, такі факти збільшуються в геометричній прогресії, і громадяни України та іноземці бояться вкладати кошти в заснування нових виробничих підприємств.

В усіх цих правоохоронних органах існують служби внутрішньої безпеки, а в судовій гілці влади – ВККСУ та Вища рада правосуддя, справою честі яких має стати виявлення і подальше звільнення за негативними мотивами «перевертнів», створення умов щодо притягнення їх до кримінальної відповідальності. Треба розуміти, що пара поганих овець (наприклад, один прокурор-перевертень із залежним від нього суддею-слідчим) можуть загубити інвестиційні зусилля численного колективу державної адміністрації, органів місцевого самоврядування та громадськості в районі.

Крім того, організаційно-правовим способом виходу з цією ситуації має стати створення *служби фінансових розслідувань*, на яку під пильним оком громадського контролю слід покласти компетенцію чесно і прозоро здійснювати перевірку бізнесу, а усім іншим державним органам (СБУ, прокуратурі, поліції) треба категорично заборонити здійснювати будь-який контроль (нагляд) за бізнесом під загрозою кримінальної відповідальності. Також є потреба утвердити адміністративно-карне звернення про отримання (чи фактичне отримання) будь-яким суб'єктом владних повноважень спонсорської допомоги від бізнесу, адже в більшості випадків такі звернення носять за своєю сутністю ознаки вимагання, а не добровільності.

Таким чином, за чесність і прозорість перевірки бізнесу органами контролю в адміністративний спосіб можна схарактеризувати як «добре», а в кримінально-процесуальній – «незадовільно».

Четвертий критерій – простота і доступність виділення земельної ділянки під нові виробничі підприємства. Практично в Україні є багато земельних ділянок, які можна використовувати для заснування нових виробничих підприємств, – це насамперед непрацюючі заводи, розорені ферми, що залишилися ще від попередньої епохи. Вони в більшості випадків мають формальних неефективних власників, однак за наявності бажання потрібен нескладний правовий механізм, щоб за помірну ціну їх орендувати чи купити.

Як показав досвід Польщі та деяких територіальних громад України¹, первинними ініціаторами виділення земельних ділянок під будівництво нових виробничих підприємств мають стати органи місцевого самоврядування. Особливо сподіваємося ми цього від новостворених добровільних об'єднань територіальних громад, які взяли ініціативу у свої руки і як ніхто інший зацікавлені у створенні нових робочих місць на своїй території.

¹ Бочкарьов А. (голова Великодимерської селищної ради Київської обл.) Передовий досвід створення індустріального парку / матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні проблеми створення інтелектуальних і індустріальних парків» (м. Київ, 22 лютого 2016 р.) С. 13-14.

Ураховуючи те, що для заснування малого чи середнього виробничого підприємства достатньо від 10 соток до одного гектару землі, загалом в органів місцевого самоврядування достатньо владних повноважень, щоб виділяти земельні ділянки під такі виробництва. Головне щоб у керівників і місцевих депутатів було бажання створювати нові робочі місця, а не думати про поповнення особистої «скарбниці».

Таким чином, в органах місцевого самоврядування є достатня кількість земельних ділянок для створення нових виробничих підприємств, крім того такі земельні ділянки можна купити у приватних осіб чи отримати від держави. Загалом простоту й доступність виділення земельної ділянки під нові виробничі підприємства оцінюємо на «задовільно».

П'ятий критерій – це можливість використання лізингу для закупки виробничого обладнання, виробничих машин та механізмів для виробничих підприємств. З цього питання ми не проводили власного комплексного дослідження, тільки здійснили практичний експеримент щодо можливості закупки обладнання для нового підприємства в лізинг. На жаль, в усіх лізингових компаніях ми отримали негативну відповідь. Це є не одиничним випадком, а тенденцією, яка підтверджується статистичними науковими й публіцистичними джерелами. Так, за даними «Економічної правди», у розвинених країнах через лізинг здійснюється майже третина інвестицій в основні засоби, у той час як в Україні цей показник останніми роками не перевищує 4%. За даними дослідження USAID «Лідерство в економічному управлінні», у країнах ЄС-28 для представників малого та середнього бізнесу лізинг – друге за поширеністю джерело фінансування після кредитних ліній. У Європі 24% лізингоодержувачів – це фізичні особи-підприємці або підприємці-початківці у власному мікробізнесі¹.

Одним із напрямків запуску системи закупки виробничого обладнання є практичне відновлення страхування фінансових ризиків лізингових операцій.

Отже, на сьогодні лізинг є недоступним в Україні для більшості малих і середніх виробничих підприємств. Іншими словами, за критерієм допуску до лізингу малих і середніх виробничих підприємств ситуацію в Україні можна схарактеризувати як «незадовільну».

Шостий критерій – це можливість малому й середньому виробничому бізнесу взяти кредит під розумні проценти. Науково-практичне дослідження щодо можливості отримання кредиту на закупку основних засобів для виробництва продукції ми провели на прикладі державного банку «Ощадбанк».

Виявлено, що формально Ощадбанк здійснює фінансування кредитування для придбання основних засобів (будівництво нових об'єктів нерухомості, реконструкція) до трьох років під 24,5% річних. При цьому

¹ В Україні через лізинг здійснюється лише 4% інвестицій / Економічна правда. 2017. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=IfJ7Bj3ZHAw>

клієнт, який має намір отримати кредит на реалізацію інвестиційного проекту, має відповідати таким вимогам: мати бездоганну ділову репутацію; надати ліквідну заставу (перевага надається ліквідним земельним ділянкам та нерухомості); виконати власний внесок у розмірі не менше 20% вартості інвестиційного проекту; мати досвід реалізації подібних інвестиційних проектів або залучити до реалізації сторонніх осіб, що мають підтвердження досвіду в реалізації подібних проектів; мати реальні джерела щомісячного погашення процентів до моменту початку експлуатації об'єкта інвестицій; мати вичерпний перелік дозвільної документації¹.

Тим самим практично можна стверджувати, що нове підприємство, яке задекларувало своє бажання здійснювати виробництво продукції, має для цього придатний бізнес-план, попередньо підписаний договір на закупівлю виробничого обладнання в розмірі 20% необхідних коштів, не може взяти кредит під заставу цього обладнання та мати відстрочки щодо його сплати до моменту початку виробництва.

У такому випадку говорити про розумні відсотки кредитування виробничих підприємства, як це мають можливість робити підприємці у країнах-учасницях ЄС, не доводиться взагалі.

Зі слів працівників Ощадбанку банку, такі несприятливі для виробничого бізнесу умови кредитування визначено постановами Національного банку України, й комерційні банки не можуть їх змінити під загрозою санкцій НБУ.

Схожу інформацію щодо кредитування виробничого бізнесу ми отримали в інших банківських установах. Ми намагалися залучити НБУ до дискусії для вирішення цієї проблеми, однак отримали відповідь, що ці питання не входять до їх компетенції! Напевно, працівник, який готував нам відповідь, не знає статтю 6 Закону України «Про національний банк України», згідно з якою «Національний банк також сприяє додержанню стійких темпів економічного зростання».

Висновок: нове виробниче підприємство не зможе отримати кредит для закупівлі основних засобів виробництва за жодних умов, цьому перешкоджає неефективна з погляду забезпечення розвитку економіки політика НБУ. Тим самим, за критерієм можливості малому і середньому виробничому бізнесу взяти кредити для закупівлі основних засобів НБУ треба поставити «незадовільно».

Сьомий критерій – низька ставка митного тарифу за ввіз на митну територію України виробничого обладнання, виробничих машин і механізмів. Згідно з Митним тарифом України (Закон України від 19.09.2013 № 584-VII) ставка митного тарифу за ввіз на митну територію України виробничого обладнання, виробничих машин та механізмів є «нульовою».

¹ Кредити від Общадбанку / Ощадбанк. 2017. URL: <https://www.oschadbank.ua/ua/corporate/credit/>

Тим самим, за критерієм державних поборів за ставки митного тарифу за ввіз на митну територію України виробничого обладнання, виробничих машин і механізмів вітчизняній владі можна поставити оцінку «задовільно».

Восьмий критерій – звільнення виробничих підприємств від сплати податків та обов'язкових платежів при ввезенні на митну територію України засобів виробництва. Установлення нульової ставки митного тарифу нівелюється необхідністю сплати податку на додану вартість при ввезенні обладнання на митну територію України. Це потребує виправлення, адже є не правильним, що інвестори, які ризикнули вкласти кошти в розвиток вітчизняної економіки, ще змушені додатково платити за це податки.

Ми пропонуємо виправити це шляхом внесення доповнення пунктом 25 до статті 197 Податкового кодексу щодо звільнення від оподаткування операції зі ввезення на митну територію України виробничих машин, обладнання й апаратури за кодами для виробництва. Крім того виявлено, що митники згідно із внутрішньою інструкцією («сірою схемою») вимагають сплати деякого коефіцієнту доплати, який залежить від маси товару.

Таким чином, за критерієм відсутності податків і прихованих платежів при ввозі основних засобів на митну територію України виявлено, що вони оподатковуються ПДВ та деякими іншими додатковими платежами, що є нерозумним і таким станом речей, що «незадовільно» характеризує митне законодавство з погляду розвитку виробничого підприємництва.

Дев'ятий критерій – простота підключення виробничих підприємств до електро-, газових, водомереж. В ідеальному випадку органи місцевого самоврядування, які найбільше зацікавлені в розміщенні на їх території нових виробничих підприємств, мають брати цю проблему на себе. Однак на практиці такий стан речей є бажаним, але недійсним. В Україні зареєстровано всього 7 індустріальних парків, у яких зазначені проблеми мали б бути вирішені. Однак проект Закону України «Про малі виробничі бізнес парки»¹ не прийнято Верховною Радою України. Іншими словами, у більшості випадків інвестори в Україні змушені питання комунікацій вирішувати самі. А ця проблема є складною. Так, Прем'єр-міністр України В. Гройсман переконаний, що в царині підключення підприємств до електричної мережі сьогодні існує надзвичайна корупційна складова: «Коли бізнес будує завод, приходиться до обленерго за підключенням до електроенергії, а обленерго виставляє непомірні і не зрозуміло як сформовані рахунки». Також застосовуються схеми, за яких обленерго «за відкати» підключає підприємство до мережі без виконання необхідних технічних умов.

На думку Голови Уряду, необхідно цю проблему ретельно дослідити, а чиновники за відповідні зловживання мають бути притягнуті до

¹ Проект закону України «Про малі виробничі бізнес-парки» / за ред.. В. Галуцька. Херсон: Гринь Д., 2017. 52 с.

відповідальності. Він пропонує вирішити це в такий спосіб: «Взяти 3-5-10 підприємств в Україні, які нещодавно були відкриті, попрацювати, вивчити, яким обленерго, які системи були підключені, скільки це коштувало, скільки підприємства заплатили, і відповідних чиновників привести до відповідальності, щоб не знущалися над бізнесом, підприємствами»¹. Ці слова В. Гройсмана було реалізовано в Постанові Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг від 26.01.2017 № 81 «Про затвердження ставок плати за стандартне приєднання електроустановок для Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя на 2017 рік». Чи виконують її обленерго і в які строки, ми опишемо пізніше після проведення відповідного журналістського розслідування за вищеописаною методологією, запропонованою Прем'єр-міністром України.

Загалом зазначимо, що на найвищому рівні виконавчої влади є розуміння цієї проблеми і намагання її вирішити. Відповідно за цим критерієм з авансом поставимо державній владі «задовільно».

Одинадцятий критерій – відповідність валютного регулювання європейським стандартам. Останніми роками правила валютного регулювання для експортно орієнтованого бізнесу були одними з найбільш несприятливих у світі.

Відповідно поточний стан у цій сфері можна схарактеризувати як украй «незадовільний».

Проте у планах НБУ визначається лібералізація валютного регулювання та перехід у цій сфері на європейські стандарти².

¹ Голова Уряду: Наступного тижня НКРЕКП ухвалить рішення про стандартне підключення підприємств до електромереж, що подолає зловживання обленерго. Урядовий портал. 2017. URL: http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=249687898

² Національний банк презентував концепцію нової моделі валютного регулювання. НБУ. 2016. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=40253803

ВИСНОВКИ

Науково-практичний експеримент щодо виявлення організаційно-правових перешкод у створенні й розвитку нових виробничих підприємств дає можливість сформулювати такі висновки:

1. Доведено, що для того щоб в Україні засновувалися нові виробничі підприємства, держава, органи місцевого самоврядування і громадянське суспільство мають забезпечити такі сприятливі умови:

1) швидко і просто реєстрацію юридичних осіб суб'єктів господарювання;

2) ефективний захист права власності суб'єктів господарювання і інвестицій;

3) мінімізацію контролю (нагляду) за бізнесом, чесність і прозорість публічних органів (як правило, виключно фінансових), яким надана владна компетенція здійснювати перевірки;

4) сприятливі умови для отримання земельної ділянки під виробничі підприємства;

5) реальну можливість отримувати засоби виробництва в лізинг або/та можливість отримання кредиту для їх закупівлі;

6) низьку ставку митного тарифу за ввіз на митну територію України засобів виробництва;

7) звільнення виробничих підприємств від сплати податків та обов'язкових і прихованих платежів при ввезенні на митну територію України засобів виробництва;

8) сприятливі умови для підключення виробничих підприємств до електро-, газових, водомереж, вивезення промислових відходів і їх утилізації;

9) сприятливі (ліберальні) правила валютного регулювання та здійснення експортно-імпортних операцій.

Означені вимоги є такими, що виявляють правову системну послідовність, де відсутність хоча б одного сприятливого елемента призводить до того, що відкривати нові виробничі підприємства в Україні стає не вигідним.

2. Виявлено, що, за деякими параметрами, в Україні створено задовільні умови для заснування й розвитку виробничих підприємств:

1) в Україні легко, швидко і прозоро можна зареєструвати нове виробниче підприємство;

2) здійснено значну адміністративну дерегуляцію бізнесу, на більшість залишених сфер державного контролю (нагляду) діє мораторій на перевірки;

3) загалом підприємці можуть отримати землю під нові виробничі підприємства від органів місцевого самоврядування, приватних осіб чи держави;

4) згідно з митним тарифом діє нульова ставка за увезення на митну територію України засобів виробництва.

3. Виявлено, що за більшістю критеріїв в Україні не створено належних умов для заснування виробничих підприємств:

1) бізнес не позбавлений кримінально-процесуального тиску, в результаті якого здійснюються рейдерські захоплення підприємств або у їх власників вилучаються кошти;

2) відсутність у новозаснованих підприємств можливості взяти засоби виробництва в лізинг чи кредит на їх закупівлю;

3) за виробниче обладнання, механізми і машини при увезенні на митну територію сплачується ПДВ і деякі інші приховані платежі;

4) загалом в Україні відсутня проста, швидка і прозора процедура підключення виробничих підприємств до електро-, газових, водомереж, системи вивозу та утилізації промислових відходів;

5) валютне регулювання є одним із найбільш жорстких у світі та не відповідає європейським стандартам.

4. Зроблено висновок, що окремі заходи щодо покращення інвестиційного клімату в Україні не можуть призвести до значного збільшення кількості виробничих підприємств в Україні. Тому навіть одна з названих вище перешкод робить неприємним для інвесторів вкладання коштів у реальну вітчизняну економіку.

Для того щоб досягти позитивного результату, потрібна комплексна програма розвитку виробничого підприємства в Україні, утверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України, а також об'єднання зусиль органів виконавчої влади, місцевого самоврядування, парламентської більшості у Верховній Раді України, Вищої ради правосуддя та суб'єктів громадянського суспільства.

Адже треба пам'ятати, що державна влада в країні єдина, вона тільки поділяється на незалежні (з метою недопущення узурпації) гілки (законодавчу, виконавчу й судову), а у такому важливому питанні, як забезпечення благополуччя громадян через розвиток виробничого підприємництва, ці гілки влади та суб'єкти громадянського суспільства мають координувати свою діяльність.

АНАЛІЗ Стратегії розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року

(схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України
від 24 травня 2017 р. № 504-р.)

Перевагами цієї Стратегії є те, що вона вперше після революції Гідності дала комплексний аналіз у цій сфері, виявила недоліки й напрямки їх усунення. Вона може дати можливість скоординувати діяльність органів державної влади для реалізації виваженої та всеохопленої політики у сфері розвитку підприємництва відповідно до вимог сучасності.

Недоліками Стратегії є те, що в ній розірвано організаційно-правову послідовність єдиної державної влади, що має незалежні гілки, зокрема в реалізації її положень не бере участь Вища рада правосуддя, як практично вищий орган судової влади, і НБУ. А як ми вже стверджували вище, один корумпований суддя може загубити важку інвестиційну працю десятків (сотні) осіб у регіоні, а без сприятливої фінансово-валютної політики теж неможливо створювати нові виробничі підприємства.

З іншими положеннями Стратегії треба погодитися, зокрема слушними для заснування нових виробничих підприємств є такі її положення:

– повністю погоджуємося з визначеними у Стратегії проблемами у сфері малого і середнього підприємництва:

1) відсутність налагодженої та ефективної координації дій заінтересованих сторін;

2) неузгодженість державної політики у сфері розвитку підприємництва;

3) нестабільне та непередбачуване регуляторне середовище, в якому функціонують суб'єкти малого і середнього підприємництва;

4) відсутність взаємодії між центральними та місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування щодо розв'язання поточних проблем малого і середнього підприємництва;

5) недостатня інституційна спроможність реалізації державної політики у сфері розвитку підприємництва;

6) низький рівень прямих іноземних інвестицій та обмежений обсяг інвестування в експортно орієнтовані підприємства;

7) обмежене бюджетне фінансування внаслідок економічної рецесії 2014-2015 років (обмежена державна підтримка певних сфер державної політики, зокрема розвитку малого й середнього підприємництва);

8) обмеженість доступу суб'єктів малого і середнього підприємництва до ресурсів (фінансових, майнових, природних тощо);

9) значна частка неформального сектору економіки, що, за оцінками Європейського інвестиційного банку, становить близько 20 відсотків кількості зайнятого населення;

10) невідповідність чинної інфраструктури підтримки малого й середнього підприємництва як потребам малого і середнього підприємництва, так і кількості та якості надання послуг на регіональному рівні;

– повністю погоджуємося із визначеними загальними шляхами і способами розв’язання вищезазначених проблем:

1. Створення сприятливого середовища для розвитку малого і середнього підприємництва.

2. Розширення доступу малого і середнього підприємництва до фінансування.

3. Спрощення податкового адміністрування для малого і середнього підприємництва.

4. Популяризація підприємницької культури та розвиток підприємницьких навичок.

5. Сприяння експорту/інтернаціоналізації малого і середнього підприємництва.

6. Підвищення конкурентоспроможності та інноваційного потенціалу малого і середнього підприємництва.

Серед шляхів (способів) вирішення проблем, на наш погляд, найбільш актуальними є:

> за першим напрямком «Створення сприятливого середовища для розвитку малого і середнього підприємництва»

– спрощення процедури закриття підприємства та спрощення процедури банкрутства та популяризація «другого шансу»;

– удосконалення ліцензійної та дозвільної системи;

– подальша гармонізація законодавства у сфері технічних регламентів та оцінювання відповідності (сертифікації) з європейськими вимогами;

– зниження контролюючого тиску на мале і середнє підприємництво;

– забезпечення виконання контрактів та позасудове врегулювання спорів;

– удосконалення трудового законодавства;

– забезпечення розвитку ефективного державно-приватного діалогу;

> за другим напрямком «Розширення доступу малого і середнього підприємництва до фінансування»:

– розширення переліку кредитних послуг, гарантійні схеми, лізинг, факторинг, експорт, страхування тощо);

– заохочення банківських установ до розроблення цільових довгострокових програм кредитування з низьким рівнем відсоткової ставки;

– розширення кредитування малого і середнього підприємництва комерційними банками;

– створення умов для забезпечення безпеки депозитів;

– використання схем гарантування кредитів;

– активізація використання векселів;

– активізація кредитування небанківськими фінансовими установами (кредитними спілками та іншими фінансовими установами). Зменшення

інформаційної асиметрії завдяки веденню реєстру кредитних історій. Створення спеціалізованого бюро кредитних історій для корпоративних клієнтів;

– зменшення дефіциту фінансування для суб'єктів малого і середнього підприємництва шляхом надання послуг з лізингу;

– зменшення дефіциту фінансування суб'єктів малого і середнього підприємництва шляхом надання послуг з факторингу (спосіб для отримання суб'єктами малого і середнього підприємництва доступу до фінансування з використанням їх дебіторської заборгованості як застави;

– використання можливостей венчурного капіталу, залучення коштів неформальних інвесторів (бізнес-ангелів), добровільне об'єднання ресурсів для фінансування проектів (краудфандинг);

– фінансування експорту, страхування, гарантії;

– упровадження міжнародних стандартів фінансової звітності для суб'єктів малого й середнього підприємництва;

> за третім напрямком «Спрощення податкового адміністрування для суб'єктів малого і середнього підприємництва» – забезпечення ефективного процесу повернення податку на додану вартість;

> за п'ятим напрямком «Сприяння експорту / інтернаціоналізації малого і середнього підприємництва»:

– створення сприятливих умов для провадження експортної діяльності суб'єктами малого і середнього підприємництва;

– стимулювання експортної діяльності малого й середнього підприємництва шляхом запровадження відповідного навчання та інформування;

– наближення законодавства України до законодавства та стандартів ЄС;

> за шостим напрямком «Підвищення рівня конкурентоспроможності та інноваційного потенціалу малого і середнього підприємництва»:

– розширення спектру та якості надання послуг для суб'єктів малого і середнього підприємництва;

– підвищення якості надання консалтингових послуг;

– посилення інституційної спроможності об'єднань підприємців;

– забезпечення врахування регіональних особливостей малого і середнього підприємництва;

– модернізація чинної інфраструктури підтримки малого і середнього підприємництва;

– інтенсифікація процесу передання здобутків науки до сфери підприємництва;

– започаткування цільових ініціатив щодо кластерів і послідовностей (ланцюжків) доданої вартості;

– стимулювання залучення прямих іноземних інвестицій;

– стимулювання фінансування у дослідження та інновації;

– активізація трансферу технологій;

– використання можливостей програми ЄС «Підвищення конкурентоспроможності малого і середнього бізнесу (COSME) (2014-2020)».

Координація виконання та контроль за виконанням плану заходів щодо реалізації Стратегії покладається на Мінекономрозвитку, яке має розробити План заходів з реалізації Стратегії розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року за встановленою в додатку до Розпорядження формою.

Після проведеного нами науково-практичного експерименту з виявлення перешкод для заснування нових виробничих підприємств в Україні пропонуємо:

– по-перше, внести доповнення до Стратегії розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року через включення до суб'єктів її виконання Вищої ради правосуддя (з питань рейдерства, що здійснюється через суддів) та Національного банку України (з питань кредитування та лібералізації фінансово-валютних операцій) (Додаток А);

– по-друге, включити до Плану заходів з реалізації Стратегії розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року положення, які забезпечать динамічне застосування й розвиток виробничого експортно орієнтованого малого і середнього бізнесу в Україні (Додаток Б).

ДОДАТКИ

Додаток А

Проект

ПОРІВНЯЛЬНА ТАБЛИЦЯ
змін до Стратегії розвитку малого і середнього підприємництва
в Україні на період до 2020 року
(схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України
від 24 травня 2017 р. № 504-р)

<i>Діюча редакція</i>	<i>Авторська редакція</i>
<p>Реалізувати Стратегію можливо шляхом:</p> <ul style="list-style-type: none">- скоординованої взаємодії органів державної влади, органів місцевого самоврядування та інших заінтересованих сторін;- системного підходу до формування та реалізації державної політики у сфері розвитку підприємництва;- визначення очікуваних результатів її реалізації;- виконання плану заходів з реалізації Стратегії;- ефективної співпраці органів державної влади, органів місцевого самоврядування, суб'єктів малого і середнього підприємництва, їх об'єднань; <p>- максимального залучення всіх можливих ресурсів.</p>	<p>Реалізувати Стратегію можливо шляхом:</p> <ul style="list-style-type: none">- скоординованої взаємодії органів державної влади, органів місцевого самоврядування, <i>Національного банку України, Вищої ради правосуддя</i> та інших заінтересованих сторін;- системного підходу до формування та реалізації державної політики у сфері розвитку підприємництва;- визначення очікуваних результатів її реалізації;- виконання плану заходів з реалізації Стратегії;- ефективної співпраці органів державної влади, органів місцевого самоврядування, <i>Національного банку України, Вищої ради правосуддя</i>, суб'єктів малого і середнього підприємництва, їх об'єднань; <p>- максимального залучення всіх можливих ресурсів.</p>

ПРОПОЗИЦІЇ
до плану заходів з реалізації Стратегії розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року щодо заснування і розвитку виробничого бізнесу

Найменування заходу	Відповідальні за виконання	Строк виконання	Індикатор виконання
Розроблення положення «Про порядок звернення суб'єктів господарювання на неправові дії суддів (щодо рейдерських захоплень чи/та блокування їх діяльності) та процедури звернення представника Кабінету Міністрів України до Вищої ради правосуддя з цих питань»	Міністерство економічного розвитку і торгівлі України	до __.__.201__	Схвалення постанови Кабінету Міністрів України
Здійснення валютного регулювання відповідно до стандартів ЄС	Національний банк України	до __.__.201__	Прийняття постанови НБУ
Розроблення положення «Про Раду фінансового стимулювання заснування і розвитку виробничих підприємств», до складу якої мають бути включені представники Мінекономрозвитку, НБУ, Мінфіну, НКЦПФР, Нацкомфінпослуг і ФГВФО	Міністерство економічного розвитку і торгівлі України	до __.__.201__	Подання проекту указу на розгляд Президенту України
Розроблення змін і доповнень до Митного кодексу України «Про звільнення від оподаткування операції з ввезення на митну територію України машин, обладнання і апаратури за кодами для виробництва»	Міністерство економічного розвитку і торгівлі України	до __.__.201__	Подання проекту Закону на розгляд Верховної ради України та лобювання його прийняття
Розроблення проекту розпорядження Кабінету Міністрів України «Про ліквідацію монополії на ринку електро-, газо, водопостачання».	Міністерство економічного розвитку і торгівлі України	до __.__.201__	Прийняття розпорядження Кабінету Міністрів

ПЕРСОНАЛЬНИЙ СКЛАД
робочої групи, яка брала участь у проведенні науково-
практичного експерименту щодо виявлення перешкод для
заснування нових виробничих підприємств в Україні

ГАЛУНЬКО Валентин Васильович	Науково-дослідний інститут публічного права, директор, д.ю.н., професор, академік АН ВО України
БУГЛАК Юрій Олександрович	Народний депутат України
ОВЧАРУК Сергій Станіславович	Науково-дослідний інститут публічного права, провідний науковий співробітник, д.ю.н.
КОВАЛЬСЬКА Віта Володимирівна	Науково-дослідний інститут публічного права, провідний науковий співробітник, д.ю.н., с.т.с.
ОКСІНЬ Віталій Юрійович	Науково-дослідний інститут публічного права, заступник директора, к.ю.н.
КУРКОВА Ксенія Миколаївна	Науково-дослідний інститут публічного права, старший науковий співробітник, к.ю.н.
БЕРИСЛАВСЬКА Оксана Михайлівна	Науково-дослідний інститут публічного права, науковий співробітник
ГЛОБЕНКО Ігор Олександрович	Науково-дослідний інститут публічного права, науковий співробітник
ІРКЛІЄНКО Андрій Ігорович	Науково-дослідний інститут публічного права, науковий співробітник
ЛЕВЧЕНКО Діана Сергіївна	Науково-дослідний інститут публічного права, науковий співробітник
ЖУРАВЛЬОВ Дмитро Володимирович	Інститут права та післядипломної освіти Міністерства юстиції України, перший заступник директора, д.ю.н., доцент
АНДРУЩЕНКО Лілія Вікторівна	Київський кооперативний інститут бізнесу і права, доцент кафедри права, к.ю.н.
АРМАШ Надія Олексіївна	Національний авіаційний університет, професор кафедри господарського, повітряного та космічного права, д.ю.н., доцент
БЕЗЗУБОВ Дмитро Олександрович	Національний авіаційний університет, професор господарського права і процесу, д.ю.н., доцент

БОЛЬШАКОВ Вадим Натанович	Державне підприємство «Укроборонсервіс», науковий співробітник, к.ю.н., доцент
ДЖАФАРОВА Олена В'ячеславівна	Харківський національний університет внутрішніх справ, д.ю.н., професор, професор кафедри адміністративної діяльності поліції
ДРОЗД Олексій Юрійович	Національна академія внутрішніх справ, д.ю.н., доцент, доцент кафедри адміністративної діяльності
КАНДИБА Сергій Володимирович	Громадська організація інвалідів «Велес», голова
КУЗНЕЦОВА Олена Миколаївна	Державна науково-дослідна лабораторія якості лікарських засобів Державна установа «Інститут громадського здоров'я ім. О.М. Марзєєва Національної академії медичних наук України», науковий співробітник
КУРИЛО Володимир Іванович	Національний університет біоресурсів і природокористування України, завідувач кафедри адміністративного та фінансового права, д.ю.н., професор, академік АН ВО України
МАЗУР Ірина Іванівна	Київський національний університет імені Тараса Шевченка, завідувач кафедри підприємництва, д.е.н., професор
МАНЖУЛА Андрій Анатолійович	Науково-дослідний інститут публічного права, старший науковий співробітник, д.ю.н., доцент
ОМЕЛЬЧУК Василь Андрійович	Київський кооперативний інститут бізнесу і права, завідувач кафедри права, д.ю.н., професор
ОХРИМЕНКО Ігор Віталійович	Київський кооперативний інститут бізнесу і права, проректор з наукової роботи, д.е.н., професор
ОЧЕРЕТЯНА Наталія Миколаївна	Державна науково-дослідна лабораторія якості лікарських засобів Державна установа «Інститут громадського здоров'я ім. О.М. Марзєєва Національної академії медичних наук України», науковий співробітник
ПЄТКОВ Сергій Валерійович	Донецький юридичний інститут МВС України, професор кафедри, д.ю.н., професор
ПЕТРОВ Павло Павлович	Київський національний торговельно-економічний університет, аспірант кафедри обліку і оподаткування
ПОЛОВЧЕНЯ Алла Борисівна	Миколаївський міжрегіональний інститут розвитку людини вищого навчального закладу «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна», доцент кафедри права

РЕШЕТНЯК Тетяна Іванівна	Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, доцент кафедри стратегії підприємств, к.е.н.
РИБАЛЬЧЕНКО Катерина Володимирівна	Київський національний торговельно-економічний університет, аспірант кафедри міжнародних економічних відносин
СВІТЛИЧНИЙ Олександр Петрович	Національний університет біоресурсів і природокористування України, професор кафедри цивільного та господарського права, д.ю.н., доцент
СЛЮСАРЕНКО Сергій Вікторович	Національний університет біоресурсів і природокористування України, доцент кафедри адміністративного та фінансового права, к.ю.н., доцент
ФОЯ Оксана Анатоліївна	Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», старший викладач кафедри конструювання верстатів та машин
ХМІЛЬОВСЬКИЙ Віктор Мечиславович	Спілка орендарів і підприємців України, Президент, к.с./г.н., заслужений економіст України
ЧЕРЕМЕНКО Анатолій Миколайович	Державна науково-дослідна лабораторія якості лікарських засобів Державна установа «Інститут громадського здоров'я ім. О.М. Марзєєва Національної академії медичних наук України», науковий співробітник
ЧЕРЕПОВ Леонід Володимирович	Державна наукова установа «Науково-практичний центр профілактичної та клінічної медицини» Державного управління справами Президента України, науковий співробітник (інтелектуальна власність) відділу організації медичної допомоги, к.т.н
ЧЕРНУХА Марія Михайлівна	Комітет з питань промислової політики та підприємництва Верховної Ради України, експерт